

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Mateja Pivk

**Ukrepi za varstvo za primer brezposelnosti, za večjo zaposljivost in
ohranjanje delovnih mest med gospodarsko krizo v Republiki Sloveniji**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2011

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Mateja Pivk

Mentorica: doc. dr. Barbara Rajgelj

**Ukrepi za varstvo za primer brezposelnosti, za večjo zaposljivost in
ohranjanje delovnih mest med gospodarsko krizo v Republiki Sloveniji**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2011

Hvala,

doc. dr. Barbari Rajgelj za pomoč in mentorstvo,

staršem, prijateljem in Gašperju za vso podporo med študijem.

Ukrepi za varstvo za primer brezposelnosti, za večjo zaposljivost in ohranjanje delovnih mest med gospodarsko krizo v Republiki Sloveniji

Zdajšnja gospodarska kriza, ki se je pričela ob koncu leta 2008, je v svetu in Sloveniji pustila veliko posledic. Ena od njih je tudi povečana brezposelnost, ki je prizadela ogromno ljudi. Država, kot socialna država, ima ključne mehanizme, da brezposelnost svojih državljanov zmanjšuje. V diplomski nalogi me bodo zanimali ukrepi za varstvo za primer brezposelnosti, ukrepi za večjo zaposljivost in ukrepi za ohranjanje delovnih mest, ki jih je Slovenija sprejela in izvajala v času gospodarske krize. Osredotočila se bom tudi na sama pojma brezposelnosti in gospodarske krize. Pri brezposelnosti bom opisala nastanek in vrste brezposelnosti in vzroke zanjo, pri gospodarski krizi pa njen potek in posledice. V nadaljevanju se bom osredotočila na pravne ukrepe za varstvo za primer brezposelnosti, ukrepe za večjo zaposljivosti in ohranjanje delovnih mest, ki temeljijo na Zakonu o urejanju trga dela (ZUTD, Ur. l. RS. 80/2010) in opisala še ukrepe aktivne politike zaposlovanja, ki so namenjeni ohranjanju mest. Diplomsko nalogo bom sklenila z vprašanjem, ali so protikrizni ukrepi dosegli svoj cilj.

Ključne besede: brezposelnost, gospodarska kriza, ukrepi za varstvo za primer brezposelnosti, ukrepi za večjo zaposljivost, ukrepi za ohranjanje delovnih mest.

Measures for protection against unemployment, to increase employability and to maintain jobs during the economic crisis in the Republic of Slovenia

The current economic crisis which began at the end of 2008 has left many consequences worldwide, including Slovenia. One of them is increased unemployment which has affected many people. The country as a welfare state has the key mechanisms to reduce the unemployment of their citizens. In the thesis I am interested in measures for the protection against unemployment, measures to increase employability and to maintain jobs, which Slovenia has adopted and implemented during the economic crisis. I will focus on the concepts of unemployment and economic crisis itself. When I talk about unemployment, I will describe the emergence, the types and the causes of unemployment, while for the economic crisis I will describe its course and consequences. Later, I will focus on legal measures for protection against unemployment, measures to enhance employability and job preservation, which are based on the Labour Market Regulation (ZUTD, OJ No. 80/2010) and describe the measures of the active employment policies that are designed to maintain jobs. Thesis will conclude with the question of whether the anti-crisis measures have achieved their goal.

Keywords: unemployment, economic crisis, measures for protection against unemployment, preservation. measures to increase employability, measures for job.

KAZALO

1	UVOD.....	7
	1.1 Cilj in namen raziskovanja.....	9
	1.2 Hipoteza in raziskovalno vprašanje.....	9
	1.3 Struktura.....	10
	1.4 Metodologija.....	11
2	POJEM BREZPOSELNOSTI.....	12
	2.1 Nastanek brezposelnosti.....	12
	2.2 Pojem registrirane brezposelnosti.....	12
	2.3 Druge vrste brezposelnosti.....	13
	2.3.1 Frikcijska brezposelnost.....	13
	2.3.2 Strukturna brezposelnost.....	13
	2.3.3 Brezposelnost kot posledica nepopolnih informacij.....	13
	2.3.4 Ciklična brezposelnost.....	13
	2.3.5 Tehnološka brezposelnost.....	14
	2.3.6 Prikrita brezposelnost.....	14
3	BREZPOSELNOST IN SVETOVNA GOSPODARSKA KRIZA.....	14
	3.1 Vzroki za brezposelnost.....	14
	3.1.1 Gospodarski vzroki.....	14
	3.1.2 Neustrezni ukrepi na trgu delovne sile.....	15
	3.1.3 Demografski vzroki.....	15
	3.1.4 Tehnološki vzroki.....	15
	3.2 Gospodarska kriza.....	15
	3.2.1 Nastanek.....	16
	3.2.2 Posledice.....	17
	3.3 Naraščanje brezposelnosti na primeru ZDA, EU in Slovenije.....	17
4	PRAVNI UKREPI, NAMENJENI VARSTVU V PRIMERU BREZPOSELNOSTI, ZMANJŠEVANJU BREZPOSELNOSTI IN LAŽJI ZAPOSILJIVOSTI MED LETI 2008 IN 2011.....	19
	4.1 Pravna podlaga.....	19
	4.1.1 Zakon o zaposlovanju in zavarovanju za primer brezposelnosti (ZZZPB).....	20
	4.1.2 Zakon o urejanju trga dela (ZUTD).....	21

4.1.3	Razlike med zakonoma.....	22
4.2	Ukrepi za varstvo za primer brezposelnosti 2008 - 2011.....	23
4.2.1	Aktivna politika zaposlovanja.....	23
4.2.2	Ukrepi APZ od leta 2008 do leta 2011.....	24
4.2.2.1	Svetovanje in pomoč pri iskanju zaposlitve.....	24
4.2.2.2	Usposabljanje in izobraževanje.....	25
4.2.2.3	Spodbujanje zaposlovanja in samozaposlovanja.....	25
4.2.2.4	Program za povečanje socialne vključenosti.....	26
4.2.3	Storitvi za trg dela.....	26
4.2.3.1	Vseživljenjska karierna orientacija.....	26
4.2.3.2	Posredovanje zaposlitve.....	27
4.2.4	Zavarovanje za primer brezposelnosti.....	28
4.2.4.1	Denarno nadomestilo.....	29
5	Ukrepi za regulacijo povpraševanja po delovni sili.....	29
5.1	Delno subvencioniranje polnega delovnega časa.....	30
5.2	Delno povračilo nadomestila plače med začasnim čakanjem na delo.....	31
5.3	Subvencija za prezaposlitev in samozaposlitev.....	32
5.3.1	Subvencija za prezaposlitev.....	32
5.3.2	Subvencija za samozaposlitev.....	33
6	So protikrizni ukrepi dosegli svoj cilj?.....	34
7	Zaključek.....	35
8	Literatura.....	38

KAZALO TABEL

Tabela 3.1:	Brezposelnost v ZDA 2008 - 2011.....	17
Tabela 3.2:	Brezposelnost v EU 2008 - 2011.....	18
Tabela 3.3:	Brezposelnost v Sloveniji 2008 - 2011.....	18

1 UVOD

Ljudem delo že od nekdaj predstavlja smisel njihovega življenja. V prvi vrsti jim pomeni vir zaslužka in ekonomsko aktivnost na trgu delovne sile. A delo ni samo to, pomeni še veliko več, predstavlja temeljni element človekovega življenja, pomeni osebno vrednoto, določa človekov status, vir identitete in samorealizacijo človekovih potencialov. Ljudem pomeni tudi socialno interakcijo in vključenost v družbo, prav tako pa tudi strukturira njihov čas in aktivnost (Grint 2005, 1- 3).

Z nastankom trga delovne sile se je delo institucionaliziralo v obliki zaposlitve. Zaposlitev je postala prevladujoča oblika človekove aktivnosti, človek je moral opravljati vrsto aktivnosti in se podrežati številnim formalnim pravilom ter se boriti za zaposlitev (Svetlik 1985, 13 - 14). Eden o delavcev pravi prijatelju o svojem delu takole: »Franky, sovražim svoje delo, a seveda po resnici lahko tudi rečem, da delo ljubim« (Fraser v Grint 2005, 27).

Zgornji citat nakazuje delavca kot odtujenega, kreativnega, ki svojemu delu ni preveč naklonjen, a po drugi strani delavca, ki ima svoje delo rad zaradi samoizpopolnitve, oblikovanja identitete, socialne vključenosti, statusa, zaradi dela lahko delavec nekaj pove o sebi. Prav tako pa se delavci zavedajo, da je danes ob vse večji brezposelnosti delo velik privilegij.

Brezposelnost kot posledica gospodarske krize¹ je prizadela celoten svet. Iz ZDA se je razširila na Evropo in drugi razvit zahodni del sveta, nato pa se je razširila še na manj razvite države. Ljudem je prinesla v veliki meri predvsem negativne posledice, najprej se je to realiziralo na njihovem finančnem stanju, nato pa tudi na področju njihove samozavesti, družbene izključenosti in psihičnega počutja.

Najbolj je brezposelnost prizadela delavski razred, kateremu največjo težavo predstavlja predvsem izguba finančnih dohodkov, ki so za njih velikega pomena, glede na majhne plače, ki jih dobivajo in s pomočjo katerih ne morejo že tako ničesar prihraniti. Brezposelni morajo tako predvideti vsak del denarja, premisliti, kam ga bodo vložili, odpovedati se morajo številnim aktivnostim, opustijo številne osebne in družbene stike, izolirajo se, prav tako pa se velikokrat pojavljajo tudi problemi v družinah in njihov razdor. Poleg finančnih in družbenih problemov pa delavce velikokrat doletijo tudi psihični problemi. Počutijo se krive in

¹ Zdajšnja gospodarska kriza se je pričela v letu 2008 in je še vedno prisotna tudi v letu 2011.

osramočene za svoje stanje, bojujejo se z zmanjšano samozavestjo, žalostjo, depresijo in drugimi psihičnimi težavami. Neki delavec takole opisuje svoje stanje ob izgubi službe: »Bil sem zelo depresiven in stanje se je slabšalo celotno obdobje brezposelnosti. Ni bil krivec denar ali občutek, da sem se tako počutil. Bilo je poniževalno ... Ko si brezposeln si zdolgočasen, neučinkovit in zaskrbljen, zaskrbljeno bolan« (Sinfield v Grint 2005, 38).

Brezposelnim nedelo predstavlja nočno moro. Najprej delavec to dojema kot šok, od katerega je nekaj časa čustveno paraliziran. Nato poskuša to zanikati in vzame svoje stanje kot dopust, s pomočjo katerega se bo odpočil od dela. Nato se mu zniža samospoštovanje in nima več energije za iskanje nove službe (Psihološki vidiki brezposelnosti, 2011).

Možno rešitev iz finančnih, družbenih in psiholoških težav lahko brezposelnim ponudi država s svojimi ukrepi. Države se po ukrepih močno razlikujejo, vsaka poskuša na svoj način rešiti brezposelne njihovih težav in jim pomagati pri njihovem reševanju.

Ljudje si lahko z voljo in z optimizmom pomagajo sami, a še vedno potrebujejo pomoč države. Država, kot socialna država, lahko spodbudi in uporabi ključne mehanizme, s katerimi v okviru delovnega in socialnega prava ljudem pomaga iz stiske, ki jo prinaša brezposelnost. Ukrepi za varstvo za primer brezposelnosti in tisti, ki ljudem omogočajo lažjo pot do zaposlitve, so ključnega pomena za zmanjševanje brezposelnosti, predvsem v današnjem času gospodarske krize. Če so ukrepi ustrezni in se izvajajo ustrezno, lahko ljudem pomagajo razrešiti vse tri vrste omenjenih težav, če pa se brezposelnost ne zmanjša, pa brezposelnim predstavlja še večjo stisko, kar lahko privede tudi do nezaupanja v državo in ukrepe, ki jih izvaja.

Ker so ukrepi za varstvo za primer brezposelnosti še kako pomembni pri reševanju težav, s katerimi se mora brezposelni soočiti, bo diplomatska naloga temeljila na opisovanju ukrepov varstva za primer brezposelnosti in ukrepov za lažjo in bolj uspešno zaposljivost na trgu delovne sile v času gospodarske krize, in sicer od leta 2008 do leta 2011. V diplomski nalogi se bom najprej dotaknila samega pojma brezposelnosti in opisala gospodarsko krizo in njene razsežnosti, saj tako lažje razumemo, zakaj so ukrepi za reševanje in zmanjševanje brezposelnosti še kako pomembni. V nadaljevanju se bom posvetila ukrepom, ki so namenjeni zmanjšanju brezposelnosti, varstvu za primer brezposelnosti in lažji zaposljivosti na trgu, pri tem se bom sklicevala na relevantno zakonodajo na tem področju v Republiki Sloveniji. V zadnjem poglavju pa bom opisala protikrizne ukrepe za regulacijo povpraševanja po delovni

sili, katerih glavni namen je ohranjanje delovnih mest v času nazadovanja gospodarske rasti in analizirala njihovo uspešnost.

1.1 CILJ IN NAMEN RAZISKOVANJA

Namen diplomskega dela je razložiti pojem brezposelnosti, opredeliti gospodarsko krizo in njene posledice na trg delovne sile ter raziskovanje ukrepov varstva za primer brezposelnih oseb, ukrepov, ki naj bi zmanjševali brezposelnost in povečevali zaposljivost na trgu dela v času zadnje gospodarske krize v Sloveniji. Cilj diplomskega dela pa je predstaviti ukrepe, ki so namenjeni prebivalstvu in zmanjševanju brezposelnosti v Republiki Sloveniji ter ob koncu diplomskega dela najti odgovor, ali so ukrepi prinesli ustrezne rezultate, kar pomeni izboljšanje socialnega položaja prebivalstva in zmanjšanje brezposelnost v državi.

1.2 HIPOTEZA IN RAZISKOVALNO VPRAŠANJE

HIPOTEZA:

Brezposelnost se je v času gospodarske krize povečala po vsem svetu. Nekatere države so v nekaj mesecih uspele umiriti val povečanja brezposelnosti. V nekaterih državah pa se zdi, da brezposelnosti nikakor ne morejo ustaviti, saj še vedno narašča ali pa je stopnja brezposelnosti še vedno visoka, primer take države je tudi Slovenija. V nalogi bom preučevala hipotezo, **da so protikrizni ukrepi, ki jih uvede država pri odpravljanju posledic gospodarske krize, tudi brezposelnosti, zelo pomembni. Če so ukrepi za zmanjševanje in varstvo v primeru brezposelnosti in za večjo zaposljivosti na trgu ustrezni, se brezposelnost zmanjša, prav tako pa se izboljša socialno stanje prebivalstva.**

RAZISKOVALNA VPRAŠANJA:

V diplomskem delu bom poskušala odgovoriti na **vprišanje, kaj je brezposelnost, kakšne vrste brezposelnosti poznamo, kakšne so posledice brezposelnosti.** Prav tako se bom vprašala o poteku gospodarske krize in kakšne posledice je povzročila v državah ter kakšen vpliv je imela na povečano brezposelnost po svetu. Zanimalo me bo tudi, **kakšne pravne ukrepe za varstvo brezposelnih oseb, zmanjševanje brezposelnosti in večji zaposljivosti na trgu dela je v času gospodarske krize, od 2008 do danes, uvedla**

Slovenija in ob predstavitvi ukrepov za regulacijo povpraševanja po delovni sili **se bom vprašala, kateri so ti ukrepi, katere so njihove glavne značilnosti in koliko sredstev je vlada Republike Slovenije namenila zanje.** Ob koncu diplomskega dela pa bom poskušala odgovoriti na vprašanje, **ali so ukrepi prinesli ustrezne rezultate in kako uspešni so bili.**

1.3 STRUKTURA

Diplomska naloga je sestavljena iz treh bistvenih delov, iz uvoda, jedra in zaključka. Uvod je namenjen predstavitvi problema in kratki predstavitvi vsebine diplomske naloge, v jedrnem delu bo predstavljena celotna vsebina diplomske naloge in v zaključnem delu bo sledil kratek povzetek diplomske naloge in poskus potrditve ali zavrnitve hipoteze in raziskovalnih vprašanj.

Jedro diplomske naloge je sestavljeno iz petih delov, ki bodo opisovali sam pojem, brezposelnosti in sicer od definicije, do brezposelnosti v času gospodarske krize in ukrepov za varstvo za primer brezposelnosti, ukrepov za zmanjševanje brezposelnosti in tistih ukrepov, ki povečujejo zaposljivost na trgu delovne sile.

Prvo poglavje bo namenjeno opredelitvi pojma brezposelnosti, in sicer, kdaj lahko govorimo o pojavu pojma brezposelnosti, kakšna je definicija registrirane brezposelnosti po Zakonu o urejanju trga dela (ZUTD) in kakšne vrste brezposelnosti poleg registrirane še poznamo.

Drugo poglavje bo najprej namenjeno vzrokom za nastanek brezposelnosti. Nato bom bolj natančno razdelala še enega od vzrokov za brezposelnost-gospodarsko krizo, in sicer gospodarsko krizo, ki se je pričela leta 2008. Opisala bom njen nastanek in njene posledice. Nato pa se bom osredotočila na brezposelnost kot posledico, ki jo je prinesla gospodarska kriza in sicer bom prikazala, kako je brezposelnost naraščala od leta 2008 do leta 2011, na primeru podatkov za ZDA, Evropsko unijo in Slovenijo.

Tretje poglavje bo namenjeno brezposelnosti v Sloveniji, in sicer, kako je to vprašanje urejeno na podlagi Zakona o urejanju trga dela (ZUTD) in kako je bilo urejeno v Zakonu o zaposlovanju in zavarovanju za primer brezposelnosti (ZZZPB), ki (razen nekaj določb, ki so z vidika te naloge manj bistvene) od 1. 1. 2011 ne velja več. Oba zakona bom najprej primerjala, nato pa se bom osredotočila na ukrepe za varstvo za primer brezposelnosti, za

zmanjševanje brezposelnosti in ukrepom, ki povečujejo zaposljivost na trgu dela na podlagi Zakona o urejanju trga dela (ZUTD). Vsak sklop ukrepov bom naštela in opisala.

Četrto poglavje bo temeljilo na opisovanju treh ukrepov za regulacijo povpraševanja po delovni sili. Ti ukrepi pa so obenem tudi namenjeni zmanjševanju brezposelnosti v Republiki Sloveniji, izboljšanju socialnega položaja državljanov in ohranjanju delovnih mest. Vsakega od treh ukrepov bom opisala.

V **zadnjem poglavju** se bom vprašala, ali so ukrepi uspešni in ali so se cilji, katerim so bili ti ukrepi namenjeni, uresničili. Navedla bom več možnosti, ki bi lahko vplivale na takšno stanje brezposelnosti v Sloveniji v zadnjih treh letih.

1.4 METODOLOGIJA

V diplomskem delu bom uporabila več metod, nekatere se bodo pojavljale samo v enem poglavju, nekatere pa v več poglavjih:

- Analizo primarnih in sekundarnih virov bom uporabila v vseh poglavjih, saj bo celotna diplomska naloga temeljila na branju knjig, znanstvenih člankov, s pomočjo katerih bom prišla do odgovorov na raziskovalna vprašanja in do potrditve ali zanikanja hipoteze.
- Opisna metoda se bo prav tako pojavljala v večini poglavij, samo v zadnjem je ne bom uporabila. S pomočjo te metode bom opisovala brezposelnost, gospodarsko krizo 2008, pravne ukrepe varstva za primer brezposelnosti.
- Zgodovinsko-razvojna metoda me bo spremljala v prvih štirih poglavjih, saj bom s pomočjo te metode opisovala nastanek pojma brezposelnosti, prav tako pa bom opisala nastanek gospodarske krize 2008, opisovala bom zakonodajo in ukrepe varstva za primer brezposelnosti od leta 2008 pa do leta 2011.
- Študijo primera bom izvedla na primeru Slovenije, in sicer bom opisovala ukrepe, ki zmanjšujejo brezposelnost prebivalstva in izboljšuje njegovo socialno stanje.
- Primerjalno metodo bom uporabila ob primerjavi med Zakonom o zaposlovanju in zavarovanju v primeru brezposelnosti (ZZZPB) in Zakonom o urejanju trga dela (ZUTD).

2 POJEM BREZPOSELNOSTI

2.1 NASTANEK BREZPOSELNOSTI

Pojem brezposelnosti je produkt kapitalističnega sistema. Pred tem o brezposelnosti ne moremo govoriti, saj so bili v antiki sužnji gospodarjeva lastnina, v srednjem veku so bili podložniki vezani na zemljo, kar je posledično pomenilo, da so bili pod zaščito gospostva, ki jim je lahko prodalo zemljo, a odpustiti jih niso mogli. Sama brezposelnost pa je vezana na svobodno delovno silo (Garraty v Svetlik 1985, 13).

Z nastankom kapitalizma človek postane svoboden nosilec svoje delovne sile, ki jo lahko ponudi delodajalcem za določeno ceno. Delo se pretvori v posel in opravljanje tega posla postane edini vir sredstev za preživetje posameznika. Če mu te delovne sile ne uspe prodati, ostane brezposeln, prav tako lahko svojo zaposlitev izgubi med delom, saj njegova zaposlitev ni trajna. Prav tako pa se mora v času rastoče brezposelnosti človek boriti tudi za delo in prodajo svoje delovne sile, kar pomeni nekakšen paradoks na trgu delovne sile (Svetlik 1985, 13 - 14).

2.2 POJEM REGISTRIRANE BREZPOSELNOSTI

Po Zakonu o urejanju trga dela (ZUTD²) je brezposelni iskalec zaposlitve tisti, ki je primeren za delo, prijavljen na Zavodu Republike Slovenije za zaposlovanje (v nadaljevanju ZRSZ) in je pripravljen sprejeti ustrezno oz. primerno zaposlitev, ki mu jo ponudi ZRSZ ali drug izvajalec storitve posredovanja zaposlitve. Prav tako pa oseba ne sme biti v delovnem razmerju, samozaposlena, kmet, upokojenec, ne sme imeti statusa dijaka, vajenca, študenta, mlajšega od 26 let, ne sme biti tudi poslovodna oseba v osebni družbi in enoosebni družbi z omejeno odgovornostjo ter na ZRSZ (ZUTD 2010, 8. člen, 1. odstavek).

V Republiki Sloveniji brezposelnost meri in ureja Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje (v nadaljevanju ZRSZ). Brezposelnost merijo po zgornji definiciji iz Zakona o urejanju trga dela in takšna brezposelnost se imenuje registrirana brezposelnost. Istočasno pa obstajajo še druge vrste brezposelnosti, ki se ne morejo meriti na tak način (ZRSZ 2011).

² Ur.l. RS. 80/2010

2.3 DRUGE VRSTE BREZPOSELNOSTI

Poleg registrirane brezposelnosti, ki uradno meri število brezposelnih ljudi, pa obstajajo tudi druge brezposelnosti, ki niso merjene, jih težko določimo kot brezposelnost ali pa so občasno del registrirane brezposelnosti (frikcijska).

2.3.1 Frikcijska brezposelnost

Frikcijska oblika brezposelnosti se pojavlja zaradi menjave zaposlitve prebivalstva. Prebivalstvo se lahko seli v druge regije, kjer iščejo novo zaposlitev, mladi, ki ravno končajo šolanje iščejo zaposlitev, delavci si želijo drugačne zaposlitve in hočejo zamenjati delo (Hrovatin 2000, 206). Ta oblika brezposelnosti se pojavlja tudi zaradi odpuščanj in upokojevanja prebivalstva (Senjur 2001, 151).

2.3.2 Strukturna brezposelnost

Strukturna brezposelnost nastane zaradi neuskkljenosti med ponudbo in povpraševanjem na trgu delovne sile. Razlogov za takšno neuskkljenost je lahko več, in sicer razlog je lahko geografski, ko je v nekem kraju povpraševanje po delavcih, ponudba dela pa v drugem kraju. Razlog je lahko tudi neuskkljenost med iskano in dejansko usposobljenostjo delovne sile (Senjur 2001, 152). Pomemben razlog je tudi gospodarski razvoj, saj nekatere panoge ob razvoju nazadujejo, določene nove panoge pa zaposlujejo samo določeno izšolane delavce (Hrovatin 2000, 206).

2.3.3 Brezposelnost kot posledica nepopolnih informacij

Brezposelnost, ki je posledica nepopolnih informacij, nastane zaradi nepopolnih informacij o ponudbi delovnih mest in delovne sile (Senjur 2011, 152).

Frikcijska, ciklična in brezposelnost, ki je posledica nepopolnih informacij, so razlogi za naravno brezposelnost, ki nastane zaradi manjših trenj na trgu, ampak kljub temu je trg še vedno v ravnovesju (Senjur 2001, 151).

2.3.4 Ciklična brezposelnost

Ciklična brezposelnost nastane zaradi gospodarskih ciklov, ki nastajajo na trgu. Stopnja BDP nazaduje, gospodarska aktivnost stagnira in posledično se zmanjša povpraševanje po delovni sili. Podjetja v času negativne rasti zmanjšujejo proizvodnjo in odpuščajo delavce (Hrovatin

2000, 206 - 207). Ta brezposelnost je najbolj značilna za gospodarsko krizo oz. recesijo, traja samo nekaj časa in se zmanjšuje z obnovo gospodarstva (Svetlik 1985, 36).

2.3.5 Tehnološka brezposelnost

Tehnološka brezposelnost se od ciklične razlikuje po tem, da ne poteka več ciklično, ampak postane zaradi hitrega razvoja trajna (Bagon in drugi 1991, 41).

2.3.6 Prikrita brezposelnost

Med to vrsto brezposelnosti spadajo zaposleni, ki imajo zaposlitev, a ničesar ne prispevajo k BDP, če bi jih odpustili, bi dosegli enak BDP, kot pa če bi delali. To vrsto zaposlenosti je težko meriti, saj vsak delavec dela vsaj nekaj ur dnevno, merimo jo le z ocenami (Hrovatin 2000, 207). Osebe, ki spadajo pod to vrsto brezposelnosti, nočejo biti bolj produktivno zaposlene ali zaposlene za dalj časa, prav tako pa v to skupino spadajo osebe, ki niso zaposlene in tudi ne iščejo aktivno zaposlitve, čeprav bi se želele zaposliti (Bagon in drugi 1991, 41). Ločimo latentno brezposelnost in podzaposlenost. O prvi govorimo, ko ljudje niso zaposleni, ne iščejo več zaposlitve ali iskanje ni registrirano, vendar so se pripravljene zaposliti. V druga vrsto prikrite brezposelnosti spadajo ljudje, ki so zaposleni ali delno zaposleni, vendar si želijo delati več in na zanje bolj primernih delovnih mestih (Svetlik 1985, 39 - 46).

3 BREZPOSELNOST IN SVETOVNA GOSPODARSKA KRIZA

3.1 VZROKI ZA BREZPOSELNOST

Brezposelnost je del vsake sodobne družbe, a njena stopnja ni vedno enaka, za njeno povečanje obstaja več vzrokov. Vzroki za povečano brezposelnost so različni, nekateri so povezani z dogajanjem na trgu dela in spreminjanjem gospodarstva, lahko so posledica tehnoloških vzrokov ali pa demografskih sprememb.

3.1.1 Gospodarski vzroki

Gospodarske razmere so povečini odvisne od cikličnega gibanja trgov, ko gospodarstvo stagnira in nazaduje, a v obdobju rasti ima spet pozitivno rast. V obdobju gospodarskega

nazadovanja se pojavi povečana brezposelnost. Primeri obdobj negativne gospodarske rasti so zlom borze v Združenih državah Amerike leta 1929, naftna šoka v 70. letih (Ignjatović 2002, 11). Podobne gospodarske razmere so botrovale povečanju brezposelnosti tudi med zdajšnjo gospodarsko krizo.

3.1.2 Neustrezni ukrepi na trgu delovne sile

Ignjatović (2002, 13) pravi, da je povečana brezposelnost lahko posledica pomanjkljivosti v delovanju trga delovne sile, čeprav deluje država blaginje preko socialne politike in politike zaposlovanja. Primer takšnih ukrepov je lahko preveliko posvečanje pasivni politiki zaposlovanja, predvsem materialni podpori brezposelnosti in ne aktivni politiki zaposlovanja (Ignjatović 2002, 13).

3.1.3 Demografski vzroki

Na povečanje brezposelnosti vpliva tudi priliv nove delovne sile na trg dela v zadnjih 30. letih, največji delež so predstavljale ženske (Ignjatović 2002, 12). Pomemben je tudi prihod mladih na trg delovne sile, katerih stopnja brezposelnosti je navadno precej višja od stopnje drugih starostnih kategorij (Svetlik in drugi 2002, 338). Na demografske spremembe pa vpliva še staranje prebivalstva, saj se prebivalstvo v zadnjih letih stara in brezposelnost je prinesla velik izpad starejšega prebivalstva s trga dela (Svetlik in drugi 2002, 372).

3.1.4 Tehnološki vzroki

Tehnološke spremembe so povezane s tehnološko brezposelnostjo. Napredek tehnologije in z njo avtomatizacija industrije nadomeščata delovno silo, ki je na neki način postala odvečna. Delovna mesta se selijo iz industrijskega v storitveni sektor, zato morajo nekateri delavci zapustiti delovno mesto in se prekvalificirati, drugi ostanejo brez dela (Svetlik 1985, 30 - 34).

3.2 GOSPODARSKA KRIZA

Gospodarska kriza je posledica cikličnih gospodarskih sprememb na trgu. Nastane zaradi negativne rasti gospodarstva. Osredotočila se bom na gospodarsko krizo, ki se je pričela leta 2008.

3.2.1 Nastanek

Svetovna gospodarska kriza je vzniknila v Združenih državah Amerike in se razširila na celoten svet. Nastala je zaradi treh razlogov:

- nepremičninski balon v Združenih državah Amerike uide iz vajeti,
- neuspešno upravljanje finančnih podjetij,
- neustrezna politika vlade.

Nepremičninski balon je ušel z vajeti nekje v letih 2005 in 2006, ker so ljudje jemali hipotekarska posojila, ki si jih niso mogli privoščiti, prav tako pa tudi vrniti ne. Vse to se je začelo že v 90. letih 20. stoletja, ko je trg z obveznicami cvetel, podjetja so dobivala denar od kupcev delnic, pridružile so se jim številne agencije, poleg tega so finančna podjetja nadzorovala še številna druga posojila, od študentskih, posojila na kreditnih karticah ... Vsa posojila so zapakirali v vrednostne papirje, ki so tudi prebudili globalni trg, ki se je počasi približeval gospodarski krizi. Na drugi strani pa so ljudje prikrivali svojo zmožnost plačevanja kreditov, nekateri med njimi niso imeli ničesar, a tak način poslovanja je omogočil ogromna tveganja (Roubini in Mihm 2010, 60 - 67).

Pri finančnih podjetjih se je začel pojavljati t. i. koncept moralnega hazarda, kar pomeni, da je nekdo prevzel prekomerno tveganje. Hipotekarni posrednik je brez težav banki predal toksični kredit, dobil nagrado, odgovornosti pa ni nosil, problem je padel na ramena bank. Prav tako so se v finančnih podjetjih vedno bolj uveljavili tudi bonusi, bonusi so bili višji od osnovnih plač in so tako zaradi kratkoročnih dobičkov spodbujali tveganje in prekomerno zadolževanje, ob nastopu krize pa so nase to neodgovorno ravnanje morali prevzeti ameriški davkoplačevalci (Roubini in Mihm 2010, 67 - 71).

Krivda države se kaže v treh smereh, in sicer prevelikem vpletanju države v gospodarstvo, deregulaciji trgov in pa nesposobnost države pri oblikovanju finančnih inovacij. Neustrezna politika na gospodarskem trgu v Združenih državah Ameriki izhaja že iz 90. let prejšnjega stoletja. Leta 1996 so vodilni na področju gospodarstva opozarjali na preveliko rast borznega trga, a niso storili ničesar za preprečitev. Leta 2000 se je balon razpočil, a spet niso naredili ničesar. Po terorističnih napadih 11. septembra 2001 so znižali obrestno mero, potem pa jo poviševali prepočasi in posledično sta nastala hipotekarni in nepremičninski balon. Prav tako se niso zavzemali za regulacijo trgov, lahko bi regulirali sivo posojilništvo, ki je bilo pomembno pri napihovanju nepremičninskega balona. Prav tako pa bi lahko strokovnjaki na

finančnem področju prenovili sivo bančništvo, tako pa je raslo in s tem postalo konkurenčno bančništvu, a sivo bančništvo je delovalo z veliko večjim tveganjem, kar je bila zagotovo pot v gospodarsko krizo (Roubini in Mihm 2010, 71-80).

Vsi trije razlogi so pripeljali do zadolževanja vseh, tudi tujcev. Leta 2007 so se začeli prvi bankroti, zmanjšalo se je zaupanje v finančni sistem, zaustavilo se je bančno kreditiranje, ustavila se je prodaja hiš, cene so začele naraščati, vzporedni sistem pa je začel propadati. Počasi je nastopil popoln izpad likvidnosti, kreditni krč, nastopili so številni stečajni bank, borzni trg se je počasi sesul (Roubini in Mihm 2010, 80 - 105).

Kriza se je hitro širila tudi na evropske države. Velika Britanija je 8. Oktobra 2008 znova dokapitalizirala 8 britanskih bank, prav tako so tudi druge države morale začeti ponovno vlagati v svoje banke (Roubini in Mihm 2010, 106 - 120).

3.2.2 Posledice

Svetovna gospodarska kriza je za seboj pustila veliko posledic. Vplivala je tako na gospodarstvo posameznih držav kot na posameznika samega:

- padec BDP-ja države in negativna rast,
- zapiranje tovarn in krčenje industrije,
- slabši življenjski standard in slabši pogoji za življenje,
- povečana brezposelnost in večja revščina,
- negativen vpliv na posameznikovo duševno zdravje v obliki stresa, depresije in drugih bolezni (European Commission 2009, 23-44; World Health Organization, 2011).

3.3 NARAŠČANJE BREZPOSELNOSTI NA PRIMERU ZDA, EVROPSKE UNIJE IN SLOVENIJE

Tabela 3.1: Brezposelnost v ZDA 2008 - 2011

	leto - julij	odstotek
1.	2008	5,8
2.	2009	9,4

3.	2010	9,5
4.	2011	9,1

Vir: Unemployment Rates in the United States since 1948, 2011.

V ZDA je gospodarska kriza prinesla največjo rast brezposelnosti med letoma 2008 in 2009, ko je narasla za 3,6 odstotka, med leti 2009 in 2010 je narasla za en odstotek. Po letu 2010 pa je začela brezposelnost padati in do sedaj je padla za 0,4 odstotke.

Tabela 3.2: Brezposelnost v Evropski uniji 2008 - 2011

	leto	odstotek
1.	2008	8,50
2.	2009	7,40
3.	2010	9
4.	junij 2011	9,4

Vir: Eurostat (2011).

V Evropski uniji pa je slika brezposelnosti nekoliko drugačna, saj brezposelnost še vedno narašča. Najbolj je narasla med letoma 2009 in 2011, in sicer za nekaj več kot 1,5 odstotka. Med letoma 2010 in 2011 pa je narasla za 0,4 odstotka.

Slovenije je država, ki je utrpela hudo brezposelnost zaradi gospodarske krize in je po odstotkih brezposelnosti med državami z dokaj visoko brezposelnostjo v Evropski uniji (Eurostat unemployment rate by gender-total 2011). Po zadnjih podatkih Zavoda Republike Slovenije za zaposlovanje je aprila 2011 brezposelnih 111.561 oseb (ZRSZ 2011), stopnja brezposelnosti za marec 2011 pa znaša 8,1 (Eurostat, 2011).

Tabela 3.3: Brezposelnost v Sloveniji 2008 - 2011

	leto	Število brezposelnih
1.	2008	66.239

2.	2009	96.672
3.	2010	110.021
4.	julij 2011	107.562

Vir: ZRSZ (2011e).

Kot je vidno iz tabele, je brezposelnost iz leta 2008, ko se je gospodarska kriza pričela, v leto 2009 narasla za nekaj manj kot 30.000 ljudi, iz leta 2009 v leto 2010 pa za nekaj manj kot 20.000 ljudi.

Delež brezposelnih se je povečal predvsem zaradi številnih odpuščaj delavcev, najbolj so bili ogroženi delavci v avtomobilski, kovinski in gradbeni industriji. Prav tako so številna podjetja šla v stečajni postopek, kar je spet privedlo do povečane brezposelnosti. Omejila so se tudi nova delovna mesta, saj so se delodajalci bali, da bi tudi oni zapadli v krizo in raje niso tvegali, veliko mladih diplomantov je tako ostalo brez možnosti zaposlitve, kar je brezposelnost v Sloveniji še povečalo (UMAR 2010).

4 PRAVNI UKREPI, NEMENJENI VARSTVU V PRIMERU BREZPOSELNOSTI, ZMANJŠEVANJU BREZPOSELNOSTI IN LAŽJI ZAPOS LJIVOSTI MED LETI 2008 IN 2011

4.1 PRAVNA PODLAGA

Pravne ukrepe za varstvo brezposelnosti, zmanjševanje brezposelnosti in večje zaposljivosti na trgu delovne sile sta v Sloveniji v času gospodarske krize 2008 obravnavala dva zakona:

- Zakon o zaposlovanju in zavarovanju za primer brezposelnosti (ZZZPB³),
- Zakon o urejanju trga dela (ZUTD⁴).

³ Pri opisovanju se bom sklicevala na Ur. l. RS. 107/2006

⁴ Ur. l. RS. 80/2010.

4.1.1 Zakon o zaposlovanju in zavarovanju za primer brezposelnosti (v nadaljevanju ZZZPB)

ZZZPB je bil sprejet leta 1991⁵ in je bil do konca leta 2010 podvržen številnim spremembam in dopolnitvam. S 1. 1. 2011 ga je zamenjal Zakon o urejanju trga dela (ZUTD).

ZZZPB je bil sestavljen iz 82. členov, ki so bili razporejeni v 11 poglavij:

- Prvi del so sestavljale splošne določbe, ki so opisovale vsebino in namen zakona, kdo sprejema politiko zaposlovanja in strokovne naloge, da se morajo brezposelni vključiti v aktivno politiko zaposlovanja in da so državljani EU po tem zakonu izenačeni s slovenskimi državljani.
- Zakon se je v drugem delu osredotočal na posredovanje zaposlitev in posredovanje dela, kjer je opisoval, kaj je posredovanje zaposlitve, kdo posreduje zaposlitev in pod kakšnimi pogoji, opisuje tudi koncesionarje in koncesijske pogodbe.
- Tretji del zakona je govoril o zavarovanju za primer brezposelnosti, o obveznem zavarovanju, kdo je do zavarovanja upravičen, prav tako so bile v tem poglavju opredeljene brezposelne osebe, kakšni so pogoji za pridobitev zavarovanja in kakšne pravice, opisoval je ustrezno, primerno zaposlitev ter kaj pomeni aktivno iskanje zaposlitve, opisoval je tudi denarno nadomestilo, pravice za njegovo pridobitev, višino in čas trajanja.
- V četrtem delu se je zakon osredotočil na aktivno politiko zaposlovanja, kjer je opredelil ukrepe aktivne politike zaposlovanja, kaj ti ukrepi pomenijo za delavca in kaj za delodajalca, prav tako je posebej opredelil tudi javna dela.
- Peti del zakona je govoril o vrnitvi sredstev iz aktivne politike zaposlovanja in zavarovanja za primer brezposelnosti ob odkritih nepravilnostih.
- Šesti del se nanaša na štipendiranje dijakov in študentov, dodatke k štipendijam in pogoje štipendiranja.
- V sedmem delu je bilo opisano financiranje zavarovanja za primer brezposelnosti in drugih prispevkov.
- V osmem delu so bile opisane nagrade in priznanja, ki so jih lahko dobili delodajalci.
- Deveti del je bil namenjen ZRSZ, kot glavnemu zavodu na področju brezposelnosti v Republiki Sloveniji, opisoval je njegovo sestavo, kakšna mora biti prijava na ZRSZ, kdaj ZRSZ preneha voditi evidence oseb.

⁵ Ur. l. RS. 5/91.

- V desetem delu pa so bile opisuje kazenske določbe in v enajstem delu prehodne in končne določbe (ZZZBP 2010, 1. - 82. člen).

4.1.2 Zakon o urejanju trga dela (v nadaljevanju ZUTD)

ZUTD je zakon, ki je začel veljati 1. 1. 2011. ZUTD uvaja večjo socialno varnost brezposelnih in večjo učinkovitost ukrepov za varstvo brezposelnih, povečanje uspešnosti in učinkovitosti ukrepov aktivne politike zaposlovanja, zmanjšuje administrativne obremenitve za podjetja in osebe na trgu dela ter povečuje nadzor nad institucijami na trgu dela (MDDSZ 2011b). Zakon je sestavljen iz 195 členov, ki so zapisani v 13. poglavjih:

- V prvem delu ureja temeljne določbe, ki se nanašajo na vsebino zakona, predpise EU, namen in cilje zakona, naloge Republike Slovenije na trgu dela, opredeli pojme, ki se pojavljajo v zakonu, prav tako opredeli, kdo so državljani EU in kakšna je obveznost prijave in odjave prostega delovnega mesta.
- Drugi del ZUTD opredeljuje brezposelno osebo, aktivno iskanje zaposlitve ter primerno in ustrezno zaposlitev.
- V tretjem delu so naštet ukrepi države na trgu dela, nato pa so vsi ukrepi podrobno opisani.
- Četrty del ZUTD je namenjen izvajalcem ukrepov. Pod izvajalce šteje ZRSZ, koncesionarje in Javni sklad Republike Slovenije za razvoj kadrov in štipendij in opisuje njihovo organiziranost, organe, pristojnosti.
- V petem delu so opisane fundacije za izboljšanje zaposlitvenih možnosti, njihov namen ustanovitve, sofinanciranje, evidence fundacij.
- V šestem delu pa je opisan postopek za uveljavljanje posameznih ukrepov, in sicer opisan je postopek za uveljavljanje storitev in ukrepov aktivne politike zaposlovanja, prav tako tudi postopek za ugotavljanje začasne nezaposljivosti brezposelnih oseb in postopek za uveljavljanje in varstvo pravic iz zavarovanja za primer brezposelnosti.
- Sedmi del opisuje evidence ter vpis osebe v posamezno evidenco in prenehanje vodenja osebe v posamezni evidenci. V tem delu je opisan sam pojem evidence, vsebine evidenc, vpis oseb v posamezno evidenco in prenehanje vodenja osebe v posamezni evidenci, vpis osebe v evidenco iskalcev zaposlitve in prenehanje vodenja osebe v evidenci iskalcev zaposlitve.
- V osmem delu je opisano financiranje ukrepov na trgu dela in izvajalcev ter vračilo sredstev.

- Deveti del govori o vrednotenju, poročanju in spremljanju ukrepov.
- Deseti del pa opisuje različne vrste nadzora in institucije, primerne za nadzor.
- V enajstem delu ZUTD ureja zagotavljanje dela delavcev drugemu uporabniku, obveznosti delodajalca in delavca pri tem in prenehanje razmerja.
- V zadnjih dveh delih pa opisuje kazenske določbe ter prehodne in končne določbe (ZUTD 2011, 1. - 195. člen).

4.1.3 Razlike med zakonoma

Zakon o urejanju trga dela je obsežnejši od Zakona o zaposlovanju in zavarovanju za primer brezposelnosti, ima nekoliko drugačno sistematiko ter precej vsebinskih razlik:

- Prinaša širši krog oseb, ki so upravičene do denarnega nadomestila, saj je do njega upravičena oseba, ki je bila zaposlena vsaj 9 mesecev v zadnjih dve letih, po ZZZPB pa je bila upravičena oseba, ki je bila zaposlena 12 mesecev v letu in pol.
- Po novem je nadomestilo višje, prej so dobili nadomestilo, ki je znašalo 70 odstotkov povprečne mesečne plače v zadnjih 12. mesecih; z ZUTD pa dobijo 80 odstotkov povprečnih mesečnih plač v zadnjih 8 mesecih pred nastopom brezposelnosti.
- Novi zakon določa tudi minimalno višino nadomestila, ki znaša 350 evrov.
- Brezposelni, ki vlogo za denarno nadomestilo prinesejo po 30. dnevu po prenehanju zavarovanja, s tem ne izgubijo pravice do vložitve vloge, ampak se skrajša dolžina prejemanja denarnega nadomestila, ki je določena po ZUTD za vsak dan, ki ga brezposelni zamudi.
- Brezposelni lahko zaslužijo 200 evrov na mesec, ne da bi se jim denarno nadomestilo znižalo, namen te določbe je predvsem to, da bi brezposelni ohranili vez s trgom dela; po ZZZPB se denarno nadomestilo ni znižalo, če je bil dohodek brezposelnega manjši od 10 tisoč SIT (približno 40 evrov).
- Starejši zavarovanci po ZUTD dobivajo denarno nadomestilo en mesec dlje, iz 18 na 19 mesecev za tiste, ki so starejši od 50 let in imajo zavarovalno dobo daljšo od 25 let ter iz 24 na 25 mesecev, ki so starejši od 55 let in imajo več kot 25 let zavarovalne dobe.
- Do denarnega nadomestila pa so upravičeni tudi tisti, ki jim delodajalec več kot 6 mesecev v zadnjih 12 mesecih ni plačeval sredstev za socialno varnost, sami pa so zaposlitev odpovedali redno ali izredno, prav tako tisti, ki so se jim zaradi spremembe delodajalca, poslabšale pravice iz pogodbe o zaposlitvi.

- Tistemu, ki je upravičen do plačila prispevkov za upokožitev, mora do upokožitve manjkati največ eno leto (ZRSZ 2010c).

4.2 UKREPI ZA VARSTVO ZA PRIMER BREZPOSELNOSTI 2008 - 2011⁶

4.2.1 Aktivna politika zaposlovanja

Aktivna politika zaposlovanja (v nadaljevanju APZ) je nabor ukrepov, ki so namenjeni povečanju zaposlenosti in zmanjšanju brezposelnosti, večji zaposljivosti na trgu dela in povečuje konkurenčnost in prožnost delavcev (ZUTD 2011, 28 člen). Z aktivno politiko zaposlovanja lahko država blaginje spreminja pogoje na trgu delovne sile in vpliva na njegovo strukturo (Ignjatović 2002, 34).

Aktivna politika zaposlovanja je nastala v okviru švedskega razvojnega modela v začetku 50. let 20. stoletja, v Sloveniji pa so se z APZ seznanili v 80. letih prejšnjega stoletja, v praksi pa se je začela uporabljati v 90. letih, ker se je ob uvajanju tržnega gospodarstva začela povečevati odkrita brezposelnost (Svetlik in drugi 2002, 186).

APZ je med gospodarsko krizo postala pomemben ukrep. Znesek BDP, ki ga je Slovenija namenila za APZ med leti 2000 in 2008, se je gibal med 0,21 % do 0,39 %. V letu 2009 je vlada RS namenila za APZ 0,5 % BDP (UMAR 2010), v letu 2010 pa je odstotek BDP namenjen za APZ znašal 0,66 (UMAR 2011).

Aktivnosti programa APZ 2007 - 2013 so v Sloveniji razdeljene na štiri sklope:

- svetovanje in pomoč pri iskanju zaposlitve,
- usposabljanje in izobraževanje,
- spodbujanje zaposlovanja in samozaposlovanja,
- programi za povečanje socialne vključenosti (MDDSZ 2011b).

V letu 2009 se je v programe APZ vključilo 53.000 ljudi, kar je 82 % več kot v letu 2008. Največ ljudi se je vključevalo v program usposabljanja in izobraževanja, sledi program spodbude zaposlovanja in samozaposlovanja (UMAR 2010). V letu 2010 je bilo za APZ podpisanih 50,4 % več pogodb kot lani, največ vključenih je bilo, prav tako kot v letu 2009, v

⁶ Vsak sklop ukrepov bom navajala od leta 2008 do leta 2011, nekateri ukrepi so se čez leta ponavljali, zato jih bom napisala samo enkrat, opozorila pa bom, če ukrepi ne spadajo več pod program aktivne politike zaposlovanja v tekočem letu.

programih usposabljanja in izobraževanja. V letu 2011 je bilo v prvih štirih mesecih sklenjenih za 18,2 % več pogodb kot lani (UMAR 2011).

4.2.2 Ukrepi aktivne politike zaposlovanja od leta 2008 do leta 2011

4.2.2.1 Svetovanje in pomoč pri iskanju zaposlitve

- Ljudje so vključeni v aktivnost centrov za informiranje in poklicno svetovanje, leta 2009 je bilo dodano tudi motiviranje.
- Pomoč pri iskanju zaposlitve in načrtovanje poklicne poti.
- Zdravstveno poklicno svetovanje z brezposelnimi, ki imajo zdravstvene težave.
- Vključili so urade, ki brezposelnim nudijo različno svetovanje.
- Poklicna orientacija pred vključitvijo v ukrepe, kjer so ugotavljali sposobnost učencev v OŠ z multifaktorsko baterijo testov, organizirali so tabore za Zoisove štipendije⁷, izvajali so predavanja Drugače o poklicih, kjer so brezposelnim in tistim, ki se šolajo, predavali o deficitarnih poklicih.
- Izvajali so usposabljanje za življenjsko uspešnost, kjer so spodbujali pismenost ljudi ter višjo raven izobrazbe, ustanavljali so klube za iskanje zaposlitve, ki omogočajo udeležencem, da lažje in sistematično iščejo zaposlitev
- Zavzemali so se za pomoč pri zaposlovanju starejših
- Organizirali so zaposlitvene sejme, kjer se srečujejo delodajalci in brezposelni, brezposelne so vključevali v projekte, kjer so se naučili novih veščin, znanj in spretnosti, več časa so posvetili težje zaposljivim in dolgo brezposelnim osebam.
- Eksperimentalne programe za pomoč pri načrtovanju poklicne poti in iskanja zaposlitve 2011, kjer je usposabljanje in pridobivanje veščin predvsem aktivne narave in ne zgolj teoretske.
- Prav tako so leta 2011 dodali tudi poklicno in zaposlitveno informiranje in svetovanje oseb v postopkih izgubljanja zaposlitev. Pri tem zaposlenim, ki bodo v bližnji prihodnosti izgubili zaposlitev, nudijo informiranje o postopkih prenehanja delovnega razmerja in njihovih pravic, o socialnih pravicah, predstavljajo jim programe aktivne politike zaposlovanja in trg dela, prav tako pa jim nudijo tudi spoznavanje potencialov in njihovih zaposlitvenih načrtov ter zaposlitvenih možnosti.
- Preko medijev so mladim, ki se šolajo, brezposelnim in drugi zainteresirani javnosti predstavili deficitarne poklice in poklice, ki so aktualni za zaposlovanje.

⁷ Leta 2011 se niso več šteli kot ukrep aktivne politike zaposlovanja na ZRSZ.

- Na medije pa so se naslonili tudi pri odpravljanju diskriminacije med delavci, posebej med ranljivimi osebami, saj bi s tem ozaveščali in motivirali delodajalce, k večji zaposljivosti ranljivih skupin delavcev (MDDSZ 2008, Vlada RS 2009, ZRSZ 2011a).

4.2.2.2 Usposabljanje in izobraževanje

- Izvajala sta se delovni poizkus⁸ in usposabljanje na delovnem mestu.
- Izvajali so programe institucionalnega usposabljanja, kjer so brezposelne vključili v aktivnosti, ki so povečale njihov nabor znanj, brezposelnim so omogočili pridobitev nacionalnih poklicnih kvalifikacij, ki omogočajo pridobitev listine, ki omogoča prikaz pridobljenih poklicnih znanj, uvedli so formalno izobraževanje, ki omogoča povečanje zaposljivosti in fleksibilnosti brezposelnih oseb.
- Organizirali so projektno učenje za mlajše odrasle, ki so brezposelni in jih s tem vrniti v svet izobraževanja.
- Spodbujali so tudi brezposelne, da so se usposabljali za več znanj in večjo zaposljivost.
- Posebej za delavce, ki so izgubili delo zaradi stečaja Mure d.d., so zagotovili usposabljanje na delovnem mestu.
- Prav tako so začeli usposabljati in izobraževati zaposlene v smislu razvoja človeških virov, povečanja zaposljivosti in mobilnosti delavcev (MDDSZ 2008, Vlada RS 2009, ZRSZ 2011a).

4.2.2.3 Spodbujanje zaposlovanja in samozaposlovanja

- Izvajalo se je spodbujanje težje zaposljivih oseb, in sicer tako, da so delodajalce s subvencijo spodbujali k zaposlovanju prejemnikov denarne pomoči.
- Povračila prispevkov delodajalcem za zaposlovanje posebnih skupin mladih, starejših in nadomeščanje v času porodniškega dopusta.
- Spodbujali so samozaposlovanje, in sicer kot usposabljanje oseb in subvencioniranje samozaposlovanja.
- Spodbujali so zaposlovanje težje zaposljivih brezposelnih oseb⁹, ki se prav tako izvaja s subvencijo, ki jo dobijo delodajalci.
- Prav tako so spodbujali zaposlovanje za krajši delovni čas¹⁰, delodajalci so tudi preko tega ukrepa dobili subvencijo za zaposlitev delavca.

⁸ Leta 2011 ni več pod ukrepi aktivne politike zaposlovanja na ZRSZ.

⁹ Leta 2011 ne spada več pod ukrepe aktivne politike zaposlovanja na ZRSZ.

- Subvencije so dodeljevali tudi za ohranitev delovnih mest¹¹, saj so nekateri delodajalci želeli določene obrate zapreti.
- Delno so subvencionirali tudi polni delovni čas¹², saj so delodajalci zaradi gospodarske krize želeli skrajšati delovni čas (MDDSZ 2008, Vlada RS 2009, ZRSZ 2011a).

4.2.2.4 Programi za povečanje socialne vključenosti

- Spodbujanje zaposlovanja iskalcev prve zaposlitve na področju socialnega varstva, kjer bi zaposlovali te iskalce za dobo 12 mesecev z namenom pridobivanja znanj, veščin.
- Ljudi so vključevali predvsem v javna dela, načrtovali so pomoč na domu in spodbujali delovno aktivnost.
- Pomoč pri subvencioniranju zaposlitev pri izvajanju pomoči na domu ter osebne asistencije, ki omogoča težje zaposljivim osebam, da pomagajo invalidom in starejšim osebam.
- Spodbujanje invalidov na trgu dela in njihove večje in enake zaposlitvene možnosti ter s tem povečanje njihove socialne vključenosti.
- Ukrep priložnost zame, ki je celovit ukrep, ki daje spodbude samozaposlenih delavcev, obvešča o trgu dela, ozavešča delodajalce in nudi podporo pri delovni in socialni reintegraciji (MDDSZ 2008, Vlada RS 2009, ZRSZ 2011a).

4.2.3 Storitvi za trg dela

Med storitvi za trg dela štejemo:

- vseživljenjsko karierno orientacijo in
- posredovanje zaposlitve (ZUTD 2011, 16. člen).

4.2.3.1 Vseživljenjska karierna orientacija

Vseživljenjska karierna orientacija zajema aktivnosti, ki omogočajo identifikacijo kompetenc, sposobnosti in interesov za sprejemanje odločitev na področju zaposlovanja, izobraževanja in izbire poklica, ter vodenje življenjske poti tako, da se teh veščin naučijo in jih uporabljajo (ZUTD 2011, 18. člen, prvi odstavek).

¹⁰ Leta 2011 ne spada več pod ukrepe aktivne politike zaposlovanja na ZRSZ.

¹¹ Leta 2011 ne spada več pod ukrepe aktivne politike zaposlovanja na ZRSZ.

¹² Leta 2011 ne spada več pod ukrepe aktivne politike zaposlovanja na ZRSZ.

Med aktivnosti vseživljenjske karierne orientacije se štejejo:

- informiranje o trgu dela,
- samostojno vodenje kariere,
- osnovno karierno svetovanje,
- poglobljeno karierno svetovanje,
- učenje veščin vodenja kariere (ZUTD 2011, 18. člen, tretji odstavek).

Informiranje je dejavnost karierne orientacije, katera mora posameznikom zagotoviti različne informacije o izobraževanju, usposabljanju, poklicih in možnostih zaposlitve. Oblike informiranja so pisno gradivo, zgibanke, brošure in tudi različne internetne strani (Svetlik in drugi 2002, 238).

Samostojno vodenje kariere temelji na večjem spodbujanju večje aktivnosti in samostojnosti posameznikov pri načrtovanju kariere. Za to aktivnost se uporabljajo različni pripomočki, kot so različni vprašalniki in delovni zvezki (npr. Poklicni kašipot). Ti pripomočki so namenjeni predvsem tistim posameznikom, ki imajo že izoblikovane cilje o svoji karieri, tisti, ki teh ciljev še nimajo, pa potrebujejo še druge oblike pomoči (Svetlik in drugi 2002, 241 - 242).

Osnovno karierno svetovanje sestavljata dve aktivnosti, in sicer individualno svetovanje in pomoč pri izdelavi zaposlitvenega načrta ter pomoč pri iskanju zaposlitve s poudarkom na aktivnostih za pridobivanje veščin, kako iskati zaposlitev (ZUTD 2011, 21. člen). Poglobljeno karierno svetovanje nadgradi individualno svetovanje in vsebuje postavljanje kariernih ciljev, ocenjevanja interesov, lastnosti, sposobnosti in kompetenc, raziskovanje trga dela, spoznavanje možnosti in priložnosti v okolju, sprejemanje odločitev o svoji karieri, izdelava in uresničevanje kariernega načrta, ki vključuje zaposlovanje, izobraževanje in usposabljanje (ZUTD 2011, 22. člen).

V okviru veščin vodenja kariere udeleženci spoznavajo lastne interese in kompetence za uspešno predstavitev delodajalcu, spoznavajo zaposlitvene možnosti, sprejemajo odločitev v svoji karieri in uresničujejo zaposlitvene in karierne cilje (ZRSZ 2011g).

4.2.3.2 Posredovanje zaposlitve

Svetlik (2002, 211) pravi, da je posredovanje zaposlitve najstarejša dejavnost in marsikje začetek obstoja javnih služb za zaposlovanje. Posredovanje zaposlitve sestavlja seznam prostih delovnih mest in dajanje informacij do posameznih iskalcev zaposlitve ter preverjanje

ujemanja ponudbe in povpraševanja. Vključuje več dejavnosti, med drugim: intervju z iskalci zaposlitve, pregled prostih delovnih mest ter povezovanje delodajalcev in iskalcev zaposlitev (Svetlik 2002, 211).

Posredovanje zaposlitve se začne s prijavo prostega delovnega mesta. Nato delodajalci, ki želijo, da jim ZRSZ napoti ustrezne iskalce zaposlitve, opredeli ustrezne kompetence. ZRSZ izvede postopek izbora in o tem obvesti iskalce zaposlitve in delodajalca, delodajalcu ZRSZ posreduje ustrezne kandidate (ZRSZ 2011č).

4.2.3 Zavarovanje za primer brezposelnosti

Zavarovanje za primer brezposelnosti (v nadaljevanju zavarovanje) je pravica, ki so jo bili deležni delavci v vseh letih zadnje gospodarske krize, z ZZZPB so bili obveznega zavarovanja deležni delavci, ki so v delovnem razmerju. Z novim zakonom ZUTD pa se krog upravičencev razširja, in sicer na:

- osebe, ki po prenehanju delavnega razmerja prejemajo nadomestilo plače med začasno zadržanostjo od dela od ZZZS;
- izvoljeni in imenovani nosilci javne ali druge funkcije v organih zakonodajne, izvršilne ali sodne oblasti v Republiki Sloveniji ali v organih lokalne samouprave, če prejemajo za to funkcijo plačo;
- samozaposlene osebe;
- poslovodne osebe v osebni družbi in enoosebni družbi z omejeno odgovornostjo in zavodu;
- družinski pomočnik upravičen do delnega plačila za izgubljeni dohodek;
- osebe, ki opravljajo rejniške dejavnosti;
- upravičenci do starševskih nadomestil, ki jim je prenehalo delovno razmerje v času starševskega dopusta;
- starši, ki zapustijo trg zaradi nege in varstva štirih ali več otrok za čas upravičenosti do plačila prispevkov;
- prejemniki denarnega nadomestila za primer brezposelnosti;
- državljani RS, ki so na ozemlju RS zaposleni pri tujih in mednarodnih organizacijah, tujih konzularnih in diplomatskih predstavništvih (ZUTD 2011, 54. člen, 1. odstavek).

Z zavarovanjem imajo zavarovane osebe več pravic, in sicer so deležne denarnega nadomestila, pravice do plačila prispevkov za obvezna socialna zavarovanja, pravice do plačila prispevkov za pokojninsko in invalidsko zavarovanje eno leto pred izpolnitvijo.

4.2.3.1 Denarno nadomestilo

Denarno nadomestilo je ena od pravic pasivne politike zaposlovanja, s katero država posameznikom zagotavlja socialno varnost ob nastopu brezposelnosti (Svetlik in drugi 2002, 144). Ukrepi pasivne politike zaposlovanja ustvarjajo rezervno delovno silo, ki je ni mogoče uporabiti, ko je potrebno, naravnani so le na zagotavljanje socialne varnosti brezposelnih oseb z denarno pomočjo v času brezposelnosti (Ignjatović 2002, 34).

Kot je bilo že omenjeno v poglavju 4.1.3, lahko po ZUTD (Ur. l. RS. 80/2010) denarno nadomestilo dobi oseba, ki je bila pred nastankom brezposelnosti zavarovana vsaj 9 mesecev v zadnjih 24 mesecih. Osnova za denarno nadomestilo je povprečna mesečna plača v zadnjih . mesecih pred nastopom brezposelnosti, in sicer brezposelni dobivajo v prvih treh mesecih 80 odstotkov osnove, v vseh naslednjih mesecih pa 60 odstotkov osnove. Določena je tudi najmanjša vrednost izplačanega nadomestila, ki znaša 350 EUR. Prejemanje denarnega nadomestila ni enotno določeno in se razlikuje od zavarovalne dobe, in sicer lahko denarno nadomestilo prejema od treh mesecev pa do 25 mesecev (ZRSZ 2011a)

Med gospodarsko krizo se je število prejemnikov denarnega nadomestila, zaradi povečane brezposelnosti, močno povečalo. Od junija 2008 pa do februarja se je število prejemnikov denarnega nadomestila povečalo za 203,8 %, posledično so se povečali tudi izdatki za pasivno politiko zaposlovanja, in sicer od 0,27 % BDP v letu 2008 do 0,66 % BDP v letu 2011 (UMAR 2011). Vlada RS pa ocenjuje, da bo v letu 2011 denarna nadomestila prejemale približno 26.000 ljudi mesečno (Vlada RS 2011).

5 UKREPI ZA REGULACIJO POVPRASEVANJA PO DELOVNI SILI

Ignjatović (2002) razdeli ukrepe politike zaposlovanja na tri dele:

- ukrepi za regulacijo ponudbe delovne sile,
- ukrepi za regulacijo povpraševanja po delovni sili in

- ukrepi za posredovanje med ponudbo in povpraševanjem (Ignjatović 2002, 29 - 34).

Značilnost ukrepov za regulacijo ponudbe delovne sile je ta, da so usmerjeni v razvoj človekovega potenciala. Osnovne značilnosti delovne sile (izobrazba, strokovnost, usposobljenost) se na ta način prilagodijo potrebam gospodarstva, delovna sila postane bolj zaposljiva in fleksibilna. Pod ta ukrep spadajo programi izobraževanja ter programi za pospeševanje poklicne in prostorske mobilnosti (Ignjatović 2002, 29 - 31).

Ukrepi za regulacijo povpraševanja po delovni sili so v zadnjih letih deležni največ sprememb. Med te ukrepe sodijo odpiranje novih delovnih mest, kjer gre za subvencioniranje zasebnega sektorja pri ustvarjanju delovnih mest za skupine, ki so že v stanju brezposelnosti. V to skupino spadajo tudi ukrepi za ohranjanje obstoječih zaposlitev, in sicer mest, ki bi bila verjetno ukinjena. Ukrepi za skrajševanje delovnega časa so prav tako del te skupine, katerih glaven namen je, da bi z različnimi oblikami prerazporejanja delovnega časa omogočila dostop do zaposlitve večjemu številu delavcev. Zadnjo skupino ukrepov za regulacijo povpraševanja po delovni sili pa sestavljajo ukrepi za ustvarjanje delovnih mest. Profitne organizacije ali javna podjetja omogočajo težko zaposljivim osebam delovno aktivnost in občutek koristnosti (Ignjatović 2002, 31 - 33).

Ukrepe za posredovanje med ponudbo in povpraševanjem izvajajo službe za zaposlovanje, ki zbirajo in posredujejo informacije o dogajanju na trgu dela (Ignjatović 2002, 33).

V nadaljevanju bom opisala tri ukrepe, ki po Ignjatovičevi delitvi spadajo med ukrepe za regulacijo povpraševanja po delovni sili, ki so med gospodarsko krizo bili ali pa so še vedno pomembni pri ohranjanju števila delovnih mest. Ti ukrepi so:

- delno subvencioniranje polnega delovnega časa,
- delno povračilo nadomestila plače med začasnim čakanjem na delo,
- subvencije za prezaposlitev in samozaposlitev.

5.1 DELNO SUBVENCIONIRANJE POLNEGA DELOVNEGA ČASA

Delno subvencioniranje polnega delovnega časa je s strani vlade RS in medijev poimenovano kot prvi protikrizni ukrep v boju zoper gospodarsko krizo. Začasno skrajšanje delovnega časa je eden najbolj znanih ukrepov politike zaposlovanja, saj ob začasnih težavah v proizvodnji nadomesti odpuščanje delavcev, ohranja vrednost človeških virov in prepreči stroške

ponovnega zaposlovanja ob oživitvi proizvodnje, prispeva tudi k boljšemu odnosu s sindikatom, poleg tega pa večje učinke doživlja tudi država (Mosley, Kruppe v Svetlik 2002, 133).

Za ukrep delno subvencioniranje polnega delovnega časa je bil 14. 1. 2009 sprejet Zakon o delnem subvencioniranju polnega delovnega časa (ZDSPDČ)¹³, katerega namen je omejitev učinkov gospodarske krize z namenom ohranitve delovnih mest z delnim subvencioniranjem polnega delovnega časa s sofinanciranjem plač za polni delovni čas (ZDSPDČ 2009, 1. člen).

Delodajalec dobiva, ob skrajšanju delovnega časa, subvencijo v višini od 60 EUR na delavca za 36-urni delovni teden do 120 EUR na delavca za -urni delovni teden. Subvencijo prejema pol leta in lahko zanjo zaprosi enkrat (MDDSZ 2010).

Ukrep delno subvencioniranje polnega delovnega časa se je pričel izvajati leta 2009 in se je izvajal do 30. 9. 2010 (MDDSZ 2010). Po poročanju ZRSZ je bilo v ukrep vključenih 940 delodajalcev in več kot 66.000 delavcev, ZRSZ pa je delodajalcem izplačal skoraj 33 milijonov EUR subvencij. Prav tako so ukrep označili kot uspešen, in sicer se v času izvajanja ukrepa stopnja brezposelnosti v Sloveniji ni dvignila nad 100.000, ohranili so okoli 25.000 delovnih, samo 5,4 % tistih, ki so prejeli subvencijo, pa je bilo prijavljenih kot brezposelni na ZRSZ (ZRSZ 2010a).

5.2 DELNO POVRAČILO NADOMESTILA PLAČE MED ZAČASNIM ČAKANJEM NA DELO

Hkrati s prvim protikriznim ukrepom (subvencioniranje polnega delovnega časa) se je ukrep delno povračilo nadomestila plače v medijih pojavljal kot drugi protikrizni ukrep vlade RS.

Ukrep delno povračilo nadomestila plače med začasnim čakanjem na delo temelji na Zakonu o delnem povračilu nadomestila plač (ZDPNP)¹⁴, ki je bil sprejet na seji Državnega zbora, 27. maja 2009 in je stopil v veljavo 6. junija 2009. Namen zakona je bil omejiti učinke gospodarske krize z namenom ohranitve delovnih mest pri delodajalcih, ki delavcem začasno ne morejo zagotavljati dela (ZDPNP 2009, 1. člen).

¹³ Ur. l. RS. 5/2009.

¹⁴ Ur. l. RS. 42/2009.

Delavec, ki je prejemal delno povračilo plače med začasnim čakanjem na delo, je prejemal 85 % povračila plače, od tega je država prispevala 50 % sredstev za delavca, 35 % pa je prispeval delodajalec. Poleg delnega povračila plače pa je država prispevala še 500 EUR sredstev za vsakega delavca za delno povračilo upravičenih stroškov usposabljanja. Delodajalec lahko za ukrep zaprosi enkrat, delavci pa prejemajo nadomestilo pol leta (ZRSZ 2010d).

V ta ukrep so se delodajalci lahko prijavljali od junija 2009 do 31. marca 2010, sam ukrep pa se je izvajal do 31. marca 2011. V ta ukrep je bilo vključenih 931 delodajalcev in 25.000 delavcev. Za delna povračila nadomestila plač je bilo namenjenih 30 milijonov EUR, za stroške usposabljanja pa 1,4 milijona EUR (ZRSZ 2010d).

ZRSZ smatra tudi ta ukrep za pozitiven, saj je bilo s tem ukrepom ohranjenih okoli 23.000 delovnih mest, samo 7,4 % delavcev, ki so se v ta ukrep vključili, se je prijavilo na ZRSZ (ZRSZ 2011c).

Ukrepa delno subvencioniranje polnega delovnega časa in delno povračilo nadomestila plače med začasnim čakanjem na delo se med seboj ne izključujeta, saj lahko delodajalci zaprosijo za oba ukrepa hkrati, vendar mora delodajalec v tem primeru z ZRSZ predlagati ustrezno spremembo pogodbe med ZRSZ in delodajalcem (ZDPNP 2009, 13. člen). Takih podjetij, ki so se vključila v en ali drugi ukrep, je bilo okoli 9 %, večinoma so to podjetja, ki se ukvarjajo z gradbeništvom, kovinarskimi izdelki in proizvodnjo strojev in naprav (UMAR 2011).

5.3 SUBVENCIIJE ZA PREZAPOSLITEV IN SAMOZAPOSLITEV

5.3.1 Subvencije za prezaposlitev

Subvencijo za prezaposlitev prejema delodajalec, ki je zaposlil delavca, ki je prej delal pri drugem delodajalcu. Prezaposlitev se po Zakonu o delovnih razmerjih (ZDR)¹⁵ izvaja na dva načina, in sicer če gre za spremembo delodajalca (ZDR 2002, 73. člen) in pa če se stara pogodba o zaposlitvi odpove in se sklene nova pogodba pri drugem delodajalcu (ZDR 2002, 90. člen). V prvem primeru se del ali celotno podjetje prenese na novega delodajalca in tako posledično preidejo pod drugega delodajalca. V drugem primeru pa se prvotni delodajalec izogne plačilu odpravnine, če delavcu sam ali ZRSZ najde zaposlitev pri drugem delodajalcu.

¹⁵ Ur. l. RS. 42/2002.

V času odpovednega roka mora delodajalec ali ZRSZ delavcu ponuditi delo pri drugem delodajalcu za nedoločen čas (Marinko 2010, 14).

Javni razpis za izvajanje ukrepa omejene vrednosti za izvajanje razvojno investicijskih projektov ter spodbujanje prezaposlitev in samozaposlovanja delavcev in zaposlovanja delavcev 2009 in 2010 je bil objavljen 7. 8. 2009. V okviru sklopa prezaposlitev so morali prve vloge oddati do 21. 8. 2009, 12. 10. 2009 in 10. 11. 2009. V letu 2010 pa so se vse vloge oddajale prvega v mesecu. Zadnja oddaja vlog je bila možna 1. 5. 2010 (MDDSZ 2009).

Delodajalec prejme subvencijo v vrednosti 4.000 EUR za vsakega delavca, ki se prezaposli. V letih 2009 in 2010 je bilo za prezaposlitev namenjenih 14 milijonov EU, od tega v letu 2009 5 milijonov EUR in v letu 2010 pa 13,5 milijona EUR. V letu 2009 je v tem ukrepu sodelovalo 8 podjetij in 123 delavcev, v letu 2010 pa 85 podjetij in 3, 544 delavcev (MDDSZ 2009).

5.3.2 Subvencije za samozaposlitev

Subvencija za samozaposlitev je ukrep države, ki se ni končal prejšnje leto kot prva dva ukrepa, ampak se nadaljuje še v tem letu, ko je bilo zanj namenjeno 17 milijonov EUR, ampak po poročanju ZRSZ so vsa sredstva za leto 2011 zaradi velikega zanimanja že angažirana. Tako so morali 24. 3. 2011 začasno zaustaviti novo vključevanje v delavnice za samozaposlovanje in pa tudi možnost samozaposlovanja. Pred ustavitvijo ukrepa je bilo v letošnjem letu v ukrep vključenih 3.528 oseb (ZRSZ 2011h).

Kandidat za samozaposlovanje, ki je brezposeln in ki išče zaposlitev ali je njegova zaposlitev ogrožena, lahko z vlogo za subvencijo dobi 4.500 EUR subvencije v obliki nepovratnih sredstev. Pred tem pa mora opraviti še priprave na samozaposlitev v obliki intervjujev in posebnih delavnic. Poleg tega kandidat ne sme biti zaposlen v zadnjih 12. mesecih, v zadnjih 5. letih ne sme prejemati finančne pomoči za samozaposlitev, samozaposli se lahko v novem subjektu, ki ima sedež v Republiki Sloveniji, samozaposliti pa se mora za polni delovni čas (40 ur na teden). Samozaposlen mora biti najmanj eno leto od sklenitve pogodbe, ko se samozaposli največ 90 dni po usposabljanju za samozaposlovanje. Če kandidat, ki se samozaposli, ni zaposlen celo leto, mora vrniti sorazmerni del subvencije (ZRSZ 2011f).

6 SO PROTIKRIZNI UKREPI DOSEGLI SVOJ CILJ?

Ukrepi, ki so pomagali ljudem do priprave na lažjo zaposlitev in na samozaposlitve (denarno nadomestilo, višji cenzus za štipendije), so cilj zagotovo dosegli. Ljudje so dobili pomoč v obliki denarnih sredstev ali usposabljanja in izobraževanja, ki so jim pomagali prebroditi trenutke brez finančnih dohodkov in jim zagotovili boljše prilagajanje na trgu delovne sile. V ukrepe te vrste se je vključilo več 100 tisoč ljudi, Vlada RS pa je za ukrepe namenila več 100 milijonov EUR sredstev.

Uspešnost protikriznih ukrepov, ki so bili namenjeni zmanjševanju brezposelnosti, pa je težko dokazati, saj bi bila evalvacija ukrepov lahko prehitra, rezultate pa si lahko razlagamo na več načinov.

ZRSZ o več ukrepih poroča, da so bili uspešni (npr. delno subvencioniranje polnega delovnega časa, delna povračila nadomestila plače med začasnim čakanjem na delo), v oba prva protikrizna ukrepa je bilo vključenih več deset tisoč ljudi in Vlada RS je za ukrepa namenila več 100 milijonov EUR. Z ukrepom naj bi ohranili veliko delovnih mest, samo nekaj odstotkov delavcev, ki so bili vključeni v te ukrepe, naj bi po poročanju ZRSZ bilo prijavljenih kot brezposelnih na ZRSZ (ZRSZ 2010č).

Po drugi strani pa podatki Statističnega urada Republike Slovenija kažejo, da je brezposelnost kljub pestremu naboru ukrepov narasla in v decembru 2010 dosegla najvišjo mejo 11,8 %. Tudi skozi izvajanje ukrepov je ob začetku leta 2009 brezposelnost znašala 7,8 %, do julija 2009 je narasla na 9,4 %. Nato se je odstotek brezposelnosti ustalil za tri mesece, oktobra 2009 pa je spet narasla za odstotek. Novembra 2009 je brezposelnost padla 0,3 odstotke, v decembra 2009 je spet narasla za 0,2 odstotka, potem pa se je nekoliko ustalila do septembra 2010. Od oktobra 2010 je odstotek brezposelnosti znašal 10,9, v decembru 11,8 odstotkov, z junija 2011 na maj 2011 pa je brezposelnost padla iz 11,6 odstotkov na 11,4 odstotke (Statistični urad Republike Slovenije 2011). Iz podatkov lahko razberemo, da je brezposelnost kljub ukrepom v dveh in pol letih v Sloveniji narasla za 4 odstotke.

Brezposelnost je narasla v vseh državah Evropske unije, nekatere države so bolj občutile gospodarsko krizo in z njo povezano brezposelnost, nekatere so jo občutile manj. Slovenija se trenutno nahaja nad evropskim povprečjem, ki znaša 9,4¹⁶ odstotke. Poleg Slovenije se nad evropskim povprečjem odstotka brezposelnosti nahaja še sedem, pod povprečjem pa 13 držav,

¹⁶ Podatek za junij 2011.

za šest držav za brezposelnost v juniju 2011 ni podatka. Vsaka država posebej se je borila proti brezposelnosti, nekatere bolj uspešno druge manj, najmanjšo brezposelnost ima trenutno Avstrija s štirimi odstotki, najvišjo pa Španija z 21 odstotki. Državam, kot so Irska, Španija, Ciper, brezposelnost še vedno narašča iz meseca v mesec, Madžarski, Češki, Nemčiji, Malti in Finski pa že več mesecev odstotek brezposelnosti pada. V Sloveniji se je stopnja brezposelnosti v zadnjih mesecih znižala. V večini držav pa je brezposelnost nekako konstantna, iz meseca v mesec se spreminja za 0,1 odstotek, in sicer lahko pada in spet narašča ali pa narašča in spet pade (Eurostat 2011). Iz podatkov lahko vidimo, da skoraj polovici držav v Evropski uniji brezposelnost že več mesecev pada, v več državah je brezposelnost konstantna, v nekaj državah vključno s Slovenijo pa brezposelnost še vedno narašča. Kaj bi bil lahko razlog, da si je veliko držav že opomoglo od gospodarske krize tudi na področju brezposelnosti? Razlogov je veliko, med njimi so to lahko tudi uspešni ukrepi proti zmanjševanju brezposelnosti.

7 ZAKLJUČEK

Nobena gospodarska kriza se ne zgodi brez razloga. Temeljni razlogi za sedanjo gospodarsko krizo so prevelik optimizem in nerazumno ravnanje na finančnih trgih, kar je privedlo do poka različnih balonov, ki so v recesijo posrkali velik del sveta. Podobno, kot se je leta 1929 zaradi špekulacij pri nakupu delnic ustvaril balon, ki je v določenem trenutku počil, se je tudi leta 2008 zaradi hipotekarnih posojil, nerazumne politike vlad, neuspešnega vodenja podjetij ter zavračanja inovacij zgodil pok balona, kar je zaradi globalne povezanosti, potegnilo v gospodarsko krizo celoten svet še hitreje kot leta 1929.

Gospodarska kriza je s seboj prinesla številne posledice, najmočnejše je prizadela prebivalstvo, saj so številni proti svoji volji izgubili delo. Brezposelnost se je iz Združenih držav Amerike, razširila tudi v Evropo in nato še v druge dele sveta. V Združenih državah Amerike je trenutno brezposelnih 9,2 odstotka ljudi, v Evropski uniji 9,4 % in v Sloveniji 11, 4 %. Prebivalcem, tudi v Sloveniji, se je življenje obrnilo na glavo, saj jim je zaposlitev pomenila vir zaslužka, ekonomsko aktivnost na trgu delovne sile, določala je njihov status, identiteto in vrednoto.

Vsaka država je dolžna poskrbeti za ljudi in jim pomagati prebroditi to stanje, tudi Republika Slovenija, to ima Republika Slovenija že določeno v 50. členu ustave Republike Slovenije: »Državljeni imajo pod pogoji, določenimi z zakoni, pravico do socialne varnosti. Država ureja obvezno zdravstveno, pokojninsko, invalidsko in drugo socialno zavarovanje in skrbi za njihovo delovanje. Vojnim veteranom in žrtvam vojnega nasilja je zagotovljeno posebno varstvo v skladu z zakonom« (Ustava RS 1991, 50. člen).

Države največkrat pomagajo brezposelnim z različnimi programi in ukrepi. Med gospodarsko krizo leta 1929 je bil tak program New Deal, ki je poleg subvencioniranja cen kmetijskih izdelkov, načrtovanja javnega programa javnih del, reorganizacije industrije in preureditve delovnopravne zakonodaje poskrbel tudi za brezposelne in sicer se je obsegal tudi podpora brezposelnim in prostovoljno delo brezposelnih mlajših, od 25 let (Obletnica velikega ameriškega borznega zloma leta 1929, 2004).

Ukrepe za varstvo za primer brezposelnosti, za zmanjšanje brezposelnosti in ukrepe za večjo zaposljivost na trgu dela izvaja tudi Slovenija, kar zapoveduje že ustava Republike Slovenije s 66. členom: » Država ustvarja možnost za zaposlovanje in za delo ter zagotavlja njuno zakonsko varstvo« (Ustava RS 1991, 66. člen).

V Sloveniji sta brezposelnost od leta 2008 do leta 2011 urejala dva zakona, in sicer Zakon o zaposlovanju in zavarovanju za primer brezposelnosti (ZZZPB), ki je veljal do leta 2011, ko je bil sprejet nov zakon, in sicer Zakon o urejanju trga dela (ZUTD) z namenom, da se omilijo posledice gospodarske krize, prebivalce zaščiti pred socialno stisko, poskuša zmanjšati brezposelnost in prebivalcem zagotovi čim hitrejšo vračanje na trg dela in iskanje zaposlitve.

Po ZUTD so ukrepi, ki jih v Sloveniji izvajajo zaradi povečane brezposelnosti, trije, in sicer aktivna politika zaposlovanja, vseživljenjska karierna orientacija in zavarovanje za primer brezposelnosti. Vsi ti ukrepi so se izvajali tudi že pod zakonom ZZZPB, ampak izhajala sem iz ZUTD, v diplomski nalogi pa so naštetih ukrepi, ki so se izvajali od leta 2008 do leta 2011 in ki se še izvajajo. Veliko ukrepov se je skozi leta ponavljalo in vlada Republike Slovenije je vsako leto namenila dodatna sredstva za njihovo izvajanje, nekaj ukrepov je bilo skozi leta gospodarske krize ukinjenih, nekaj dodanih, ki so se izvajali le nekaj časa.

Prav tako sta bila v času gospodarske krize sprejeta dva interventna zakona, in sicer Zakon o delnem subvencioniranju polnega delovnega časa in Zakon o delnem nadomestilu povračila plače, ki sta bila namenjena za ohranjanje delovnih mest.

V Sloveniji je bilo v času gospodarske krize namenjenih več sredstev za ukrepe kot pred krizo. Za ukrepe APZ je bilo v letu 2009 namenjenih 0,5 odstotka BDP, v letu 2010 pa 0,66 odstotka BDP. Prav tako se je povečalo število vključenih v programe APZ, v letu 2009 je bilo vključenih 82 odstotkov več ljudi kot leta 2008, v letu pa se je odstotek vključenih povečal za 39,7 v primerjavi z letom 2009. Povečal se je tudi delež prejemnikov denarne pomoči, in sicer v letu 2009 je prejelo denarno nadomestilo 129 odstotkov ljudi več kot leta 2008, leta 2010 pa 80 odstotkov ljudi več kot leta 2009 (UMAR 2010, UMAR 2011).

Poleg povečanih denarnih sredstev in vključenosti ljudi v programe APZ se je zaradi obeh protikriznih ukrepov ohranilo več kot 20.000 delovnih mest, brezposelnost v času izvajanja obeh ukrepov ni presegla meje 100.000 brezposelnih in le nekaj odstotkov ljudi, ki so bili vključeni v oba ukrepa, je bilo prijavljenih na ZRSZ kot brezposelni (ZRSZ, 2010).

Čeprav je brezposelnost v Sloveniji, v primerjavi z nekaterimi drugimi državami Evropske unije, visoka, v zadnjih mesecih njen odstotek pada. Junija 2011 je bila brezposelnost za 1,4 odstotke nižja kot maja 2011 (ZRSZ 2011c).

Ohranjena delovna mesta, večje število ljudi, vključenih v programe APZ, ki spodbujajo večjo zaposljivost na trgu delovne sile, več prejemnikov denarnih nadomestil in manjša brezposelnost v zadnjih mesecih v Sloveniji, nakazuje, da so protikrizni ukrepi pripomogli k blažitvi posledic gospodarske krize. Zato lahko svojo hipotezo, da so protikrizni ukrepi, ki jih uvede država pri odpravljanju posledic gospodarske krize, tudi brezposelnosti, zelo pomembni in če so ukrepi za zmanjševanje in varstvo za primer brezposelnosti in za večjo zaposljivost na trgu ustrezni, se brezposelnost zmanjša, prav tako pa se izboljša socialno stanje prebivalstva, **potrdim**. Čeprav bomo, po poročanju Urada RS za markoekonomske analize in razvoj, morali na verodostojne kvantitativne ocene protikriznih ukrepov še nekaj časa počakati (UMAR 2011).

8 LITERATURA

1. Bagon, Judita, Karmen Gorišek, Ivan Kejžar, Edvard Konrad, Stane Možina, Milan Terpin in Miran Tivadar. 1991. *Poti do dela in zaposlitve: priročnik za brezposelne in zaposlene*. Ljubljana: Domus.
2. European Commission. 2009. *Economic Crisis in Europe: Causes, Consequences and Responses*. Dostopno prek: http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/publication15887_en.pdf (22. avgust 2011).
3. Eurostat. 2011. *Unemployment rate*. Dostopno prek: <http://epp.eurostatec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&language=en&pcode=teilm020&tableSelection=1&plugin=1> (23. avgust 2011).
4. Gabrovšek, Tatjana. 2011. *Psihološki vidiki brezposelnosti*. Dostopno prek: http://www.zaposlitev.net/delo.php?m=iskalci&a=karierni_center&a2=clanek&idb=252 (23. avgust 2011).
5. Grint, Keith. 2005. *Sociology of work*. Great Britain: Polity Press.
6. Hrovatin, Nevenka. 2000. *Uvod v gospodarstvo*. Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
7. Ignjatović, Miroljub. 2002. *Družbene posledice povečanja prožnosti trga delovne sile*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
8. Marinko, Romana. 2010. *Brezposelnost in ukrepi za zaposlovanje v Sloveniji in Nemčiji*. Dostopno prek: <http://www.cek.ef.uni-lj.si/UPES/marinko549.pdf> (23. avgust 2011).
9. Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve. 2008. *Ukrepi aktivne politike zaposlovanja za leto 2008*. Dostopno prek: http://www.mddsz.gov.si/fileadmin/mddsz.gov.si/pageuploads/dokumenti__pdf/nk_ukrepi_apz_mediji.pdf (23. avgust 2011).
10. --- 2009. *Objavljen Javni razpis za izvajanje razvojno investicijskih projektov ter spodbujanje prezaposlitev in samozaposlovanja*. Dostopno prek: <http://www.mg.gov.si/si/splosno/cns/novica/article/2159/6864/7e6caef70a/> (23. avgust 2011).
11. --- 2010. *Delno subvencioniranje polnega delovnega časa*. Dostopno prek: http://www.mddsz.gov.si/si/delovna_podrocja/trg_dela_in_zaposlovanje/zdspdc/ (23. avgust 2011).

12. --- 2011a. *Program APZ 2007-2013*. Dostopno prek: http://www.mddsz.gov.si/si/delovna_podrocja/trg_dela_in_zaposlovanje/zaposlovanje/apz/ (23. avgust 2011).
13. --- 2011b. *Zakon o urejanju trga dela*. Dostopno prek: http://www.mddsz.gov.si/si/delovna_podrocja/trg_dela_in_zaposlovanje/zaposlovanje/zutd/ (23. avgust 2011).
14. Roubini, Nouriel in Stephen Mihm. 2010. *Gospodarska kriza: napoved prihodnjih socialnih zlomov*. Ljubljana: Soleco.
15. Senjur, Marjan. 2001. *Makroekonomija: Makroekonomija: majhnega odprtega gospodarstva*. Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
16. Statistični urad Republike Slovenije. 2011. *Trg dela*. Dostopno prek: http://www.stat.si/tema_demografsko_trg.asp (23. avgust 2011).
17. Svetlik, Ivan. 1985. *Brezposelnost in zaposlovanje*. Ljubljana: Delavska enotnost.
18. ---, Jože Glazer, Alenka Kajzer in Martina Trbanc. 2002. *Politika zaposlovanja*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
19. *Unemployment Rates in the United States since 1948*. 2011. Dostopno prek: <http://www.davemanuel.com/historical-unemployment-rates-in-the-united-states.php> (23. avgust 2011).
20. Urad z Makroekonomske razvoje. 2010. *Ekonomski izzivi 2010*. Dostopno prek: http://www.umar.gov.si/fileadmin/user_upload/publikacije/izzivi/2010/Izzivi_2010s.pdf (23. avgust 2011).
21. --- 2011. *Ekonomski izzivi 2011*. Dostopno prek: [_www.umar.gov.si/fileadmin/user_upload/.../izzivi/2011/EI_2011.pdf](http://www.umar.gov.si/fileadmin/user_upload/.../izzivi/2011/EI_2011.pdf) (23. avgust 2011).
22. *Ustava Republike Slovenije*. 1991. Dostopno prek: <http://www.dz-rs.si/?id=150&docid=27&showdoc=1> (23. avgust 2011).
23. Vlada RS. 2009. *Katalog ukrepov aktivne politike zaposlovanja*. Dostopno prek: http://www.vlada.si/fileadmin/dokumenti/si/projekti/Protikrizni_ukrepi/Ukrepi_za_bla_zitev_krize/G_KatalogUkrepovAPZ2007-2008.pdf (23. avgust 2011).
24. --- 2011. *Ukrepi ministrstva za delo, družino in socialne zadeve*. Dostopno prek: http://www.vlada.si/fileadmin/dokumenti/si/projekti/Protikrizni_ukrepi/izhod_iz_krize/preglednice/Preglednica_MDDSZ.pdf (23. avgust 2011).
25. World Health Organization. 2011. *Impact of economic crisis on mental health*. Dostopno prek: <http://www.euro.who.int/en/we-do/health-topics/noncommunicable-diseases/mentalhealth/publications/2011/impactofeconomic-crises-on-mental-health> (22. avgust 2011).

26. *Zakon o delnem nadomestilu povračila plač /ZDPNP/*. Ur. l. RS. 42/2009. Dostopno prek: <http://www.uradni-list.si/1/content?id=92486> (23. avgust 2011).
27. *Zakon o delnem subvencioniranju polnega delovnega časa /ZDSPDČ/*. Ur. l. RS. 5/2009. Dostopno prek: <http://www.uradni-list.si/1/content?id=90544> (23. avgust 2011).
28. *Zakon o delovnih razmerjih /ZDR/*. Ur. l. RS. 42/2002. Dostopno prek: <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=200242&stevilka=2006> (23. avgust 2011).
29. *Zakon o urejanju trga dela /ZUTD/*. Ur. l. RS. 80/2010. Dostopno prek: <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=201080&stevilka=4304> (23. Avgust 2011).
30. *Zakon o zaposlovanju in zavarovanju za primer brezposelnosti /ZZZPB/*. Ur. l. RS. 107/2006. Dostopno prek <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=2006107&stevilka=4584> (23. avgust 2011).
31. Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje. 2010a. *Delno povračilo nadomestila plač*. Dostopno prek: http://www.ess.gov.si/delodajalci/financne_spodbude/ugodnosti_pri_zaposlovanju/delno_povracilo_nadomestila_place (23. avgust 2011).
32. --- 2010b. *Delno subvencioniranje polnega delovnega časa uspešno zaključeno*. Dostopno prek: <http://www.ess.gov.si/obvestila/obvestilo?aid=147> (23. avgust 2011).
33. --- 2010c. *Novi zakon o urejanju trga dela širi krog upravičencev*. Dostopno prek: <http://www.ess.gov.si/obvestila/obvestilo?aid=180> (22. avgust 2011).
34. --- 2010č. *S pomočjo protikriznih ukrepov ohranili 20 tisoč delovnih mest*. Dostopno prek: http://www.ess.gov.si/za_medije/sporocila_za_javnost/sporocilo_za_javnost?aid=110 (23. avgust 2011).
35. --- 2011a. *Denarno nadomestilo*. Dostopno prek: http://www.ess.gov.si/iskalci_zaposlitve/prijava_brezposelne_osebe/denarno_nadomestilo (23. avgust 2011).
36. --- 2011b. *Katalog ukrepov aktivne politike zaposlovanja 2011*. Dostopno prek: http://www.ess.gov.si/_files/2240/Katalog_APZ_2011.pdf (23. avgust 2011).
37. --- 2011c. *Nižja brezposelnost že četrti mesec zapored*. Dostopno prek: http://www.ess.gov.si/trg_dela/aktualno_o_trgu_dela (30. avgust 2011).
38. --- 2011č. *Posredovanje zaposlitve*. Dostopno prek: http://www.ess.gov.si/iskalci_zaposlitve/pomoc_pri_iskanju_zaposlitve/posredovanje_zaposlitve (22. avgust 2011).
39. --- 2011d. *Protikrizni ukrep delnega povračila nadomestila plače uspešno zaključen*. Dostopno prek: http://www.ess.gov.si/za_medije/sporocila_za_javnost/sporocilo_za_javnost?aid=266 (23. avgust 2011).

40. --- 2011e. *Registrirana brezposelnost*. Dostopno prek: <http://www.ess.gov.si/iskanje?q=brezposelnost%202011> (23. avgust 2011).
41. --- 2011f. *Samozaposlovanje*. Dostopno prek: http://www.ess.gov.si/iskalci_zaposlitve/programi_za_iskalce_zaposlitve/samozaposlovanje (23. avgust 2011).
42. --- 2011g. *Učenje veščin vodenja kariere*. Dostopno prek: http://www.ess.gov.si/iskalci_zaposlitve/pomoc_pri_iskanju_zaposlitve/ucenje_vescin_vodenja_kariere (23. avgust 2011).
43. --- 2011h. *Začasno ustavljeno napotovanje brezposelnih oseb v priprave na samozaposlovanje*. Dostopno prek: http://www.ess.gov.si/za_medije/sporocila_za_javnost/sporocilo_za_javnost?aid=263 (23. avgust 2011).